

УДК 001.1:130.2/ 001.8

DOI <https://doi.org/10.32782/facs-2024-1-30>**Тетяна УВАРОВА**

кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри мистецтвознавства та загальногуманітарних дисциплін, Міжнародний гуманітарний університет, Фонтанська дорога, 33, м. Одеса, Україна, 65000
ORCID: 0000-0003-2628-7399

Бібліографічний опис статті: Уварова, Т. (2024). Актуалізація ідіографічного підходу в культурологічних дослідженнях. *Fine Art and Culture Studies*, 1, 238–246, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2024-1-30>

АКТУАЛІЗАЦІЯ ІДІОГРАФІЧНОГО ПІДХОДУ В КУЛЬТУРОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

У даній статті **вперше** здійснена спроба наукової рефлексії з приводу можливості застосування ідіографічного підходу в культурологічних дослідженнях. **Актуальність** заявленої проблеми, пов'язана з становленням методології культурології, яка є відкритою до пошуку оптимальних і альтернативних дослідницьких інструментів. **Метою** дослідження є спроба актуалізувати ідіографічний підхід в методології культурології. В роботі обґрунтовується коректність використання «ідіографічний підхід», на протизвагу часто вживаному у наукових роботах «ідіографічному методу», що пов'язано з розрізненням їх за змістом і методологічним сенсом. Здійснено уточнення ситуації правописної неузгодженості та різнописання назви підходу, аргументовано доцільність вживання саме «ідіографічний». Проаналізовані особливості застосування ідіографічного підходу в філософії, історичних науках, соціології, театрознавстві, в теорії управління. Досліджено як ідіографічний підхід співвідноситься з біографічним, герменевтичним та номотетичним підходами. Зазначено, що на відміну від ідіографічного, який описує одиначне, унікальне, номотетичний спрямований на виявлення закономірностей і тяжіє до опису загального. Ці підходи є взаємопов'язаними, в культурології їх слід використовувати одночасно, як метод розуміння та пояснення. Встановлено, що ідіографічний підхід пов'язаний з герменевтикою як загальною теорією інтерпретації. Використовування ідіографічного методу пізнання, як правило, спирається на герменевтичні процедури розуміння. Ідіографічний підхід зорієнтований на глибоке розуміння культурних явищ через аналіз конкретних контекстів. Біографічний підхід є близьким до ідіографічного. Ідіографічний – зосереджений на конкретних культурних явищах та подіях. Ідіографічний – акцентує увагу на конкретних особах та їхньому внеску в культуру. Зазначено, що ці два підходи в культурологічних дослідженнях можуть слугувати доповненням один одного. Розглянуто «якісні» і «кількісні» методи як дослідницький інструментарій культурології. Встановлено, що ідіографічний підхід орієнтований на оперування якісними методами, проте для культурології важливе звернення до двох арсеналів пізнання – «якісних» і «кількісних». **Зроблено висновок**, що ідіографічний підхід акцентує увагу на неповторній унікальності кожного явища і процесу; він зосереджений на розумінні індивідуальних та унікальних аспектів конкретних культурних явищ і феноменів, що дозволяє уникнути загальних узагальнень. Вважаємо, що актуалізація ідіографічного підходу є **перспективною**, а подальша його розробка може підсилити та доповнити методологічний інструментарій культурології.

Ключові слова: культура, методологія культурології, метод, ідіографічний підхід.

Tetiana UVAROVA

PhD in Art, Associate Professor at the Department of Art Studies and General Humanities, International Humanitarian University, 33 Fontanskaya road, Odesa, Ukraine, 65000
ORCID: 0000-0003-2628-7399

To cite this article: Uvarova, T. (2024). Aktualizacija idiografichnogho pidkholdu v kuljturologhichnykh doslidzhennjakh [Updating the idiographic approach in cultural studies]. *Fine Art and Culture Studies*, 1, 238–246, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2024-1-30>

ACTUALISATION OF THE IDIOGRAPHIC APPROACH IN CULTURAL STUDIES

This article is **the first attempt** at a scientific reflection on the possibility of using the idiographic approach in cultural studies. **The relevance** of the stated problem is related to the formation of the methodology of cultural studies, which is open to the search for optimal and alternative research tools. **The purpose of the study** is an attempt to actualize the idiographic approach in the methodology of cultural studies. The paper substantiates the correctness of using the term «idiographic

*approach», as opposed to the «idiographic method», which is often used in scientific works, due to the distinction between them in terms of content and methodological meaning. The author clarifies the situation of spelling inconsistencies and different spellings of the name of the approach, and argues for the expediency of using the term «idiographic». The article analyses the peculiarities of the application of the idiographic approach in philosophy, historical sciences, sociology, theatre studies, and management theory. The author investigates how the idiographic approach relates to the biographical, hermeneutical and nomothetic approaches. It is noted that, unlike the idiographic approach, which describes the individual, unique, the nomothetic approach is aimed at identifying patterns and tends to describe the general. These approaches are interrelated and should be used simultaneously in cultural studies as a method of understanding and explanation. It is established that the idiographic approach is related to hermeneutics as a general theory of interpretation. The use of the idiographic method of cognition is usually based on hermeneutical procedures of understanding. The idiographic approach is focused on a deep understanding of cultural phenomena through the analysis of specific contexts. The biographical approach is close to the idiographic approach. The idiographic approach focuses on specific cultural phenomena and events. The idiographic approach focuses on specific individuals and their contribution to culture. It is noted that these two approaches in cultural studies can complement each other. The article considers «qualitative» and «quantitative» methods as research tools of cultural studies. It has been established that the idiographic approach is focused on using qualitative methods, but it is important for cultural studies to use two arsenals of knowledge – «qualitative» and «quantitative». **It is concluded** that the idiographic approach focuses on the unique nature of each phenomenon and process; it is focused on understanding individual and unique aspects of specific cultural phenomena and phenomena, which allows avoiding generalizations. We believe that the actualization of the idiographic approach is **promising**, and its further development can strengthen and complement the methodological tools of cultural studies.*

Key words: culture, methodology of cultural studies, method, idiographic approach.

Вступ. Кожна наука, у тому числі культурологія, формує свою методологію – систему методів, у якій кожен конкретний метод є шляхом пізнання, що прокладається дослідником до свого предмету. Проте, ще Аристотель, відмічав, що «методос», як шлях у постановці і вирішенні проблем має бути відповідним об'єкту пізнання. З часів Аристотеля мало що змінилося – домінуюча парадигма творчого наукового пошуку і дотепер основне завдання будь-якого дослідника вбачає у «ноезисі» – встановленні істини за допомогою правильного «методосу». Незважаючи на те, що пошук оптимального методологічного інструментарію, який би відповідав складному об'єкту пізнання – культурі, почався задовго до виникнення культурології, дискусії, як і за допомогою яких методів її вивчати, не припиняються.

Актуальність дослідження. Сучасна наука характеризується високою інтегрованістю, а міжнаукові трансляції результатів і методів дослідження є одним з механізмів її розвитку. Залучення дослідницьких засобів інших наук є актуальною і необхідною умовою прогресу будь-якої науки, зокрема і культурології. Тут доцільно зауважити: якщо сучасна пізнавальна установка передбачає ставлення до науки як до безперервного процесу пізнання, то й метод пізнання як система повинен розглядатися як відкрита система. У цьому сенсі розвиток методології науки (а отже, розвиток науки) може сприйматися як процес постійного розширення та ускладнення цієї системи. Зараз «відбува-

ється інтенсивний добір і пристосування методів з усіх основних галузей знання до потреб певної науки. Кожен метод застосовується не самодостатньо, а в поєднанні, взаємодії з іншими, при цьому частина методів, характерних для однієї сфери діяльності, переноситься на інші сфери, виникають межові методологічні прийоми» (Антонюк, 2008, с. 25). Тож актуалізація ідіографічного методу в культурології та виявлення особливостей методології культурологічного пізнання, є актуальною дослідницькою проблемою. Ця особливість впливає з визнання факту, що культурологія є яскраво вираженою гуманітарною дисципліною і, отже, на неї поширюються всі особливості методології «наук про дух». Висловлюючись словами Г. Ріккерта, методи культурології належать до «ідіографічних методів», або методів «розуміння» (В. Дільтей). З точки зору цього підходу, пізнання культурно-історичної реальності, «Сфери духу» – принципово відрізняється від пізнання світу природи. Світ природи можна досягнути за допомогою пояснення. Світ культури тільки за допомогою розуміння – безпосереднього переживання історичної реальності, вживання у внутрішній зміст явищ і цінностей. Саме представники Баденської школи (В. Віндельбанд, Г. Ріккерт), вперше обґрунтували ідіографічний метод та розглядали його «як основний метод наук про культуру, спрямований на опис індивідуальних особливостей «істотних» історичних фактів» (Клековкін, 2017, с. 113), а також як спосіб виділення серед індивіду-

альних подій і явищ дійсності «істотних», що допомагають відрізнити культурні феномени від природних. Вищезгадані науковці підводять у своїх роботах до висновків щодо розширення методології дослідження феноменів та явищ культури через унікальний досвід і бачення людини. Він осягається самим життям людини і тільки тією частиною, яка є культурою, а не природою. Тому слова Ріккерта про неможливість екстраполяції природничих методів на дослідження культурної реальності та, більш того, небажаність цієї екстраполяції, повинна забезпечити необхідний мінімум об'єктивності у сучасних дослідженнях культури. Тож цілком логічним та виправданим є пошук альтернативних методологій культурологічних досліджень. Ідіографічний (індивідуалізуючий) підхід видається оптимальним способом опису і пояснення культурних феноменів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями методології культурологічних досліджень займалися вітчизняні вчені Антонюк О.В. (2017), Богуцький Ю.П. (2016), Гречанівська П.Е. (2017), Дабло Л.Г. (2021), Кислюк К.В. (2019), Клековкін О.Ю. (2017), Кравченко О.В. (2021), Кушнарєнко Н.М., Петрова І.В. (2021), Сабадаш Ю.С. (2021), Шейко В.М. (2016), Янковський С.В. (2021) та ін. Напрацювання цих та інших українських науковців засвідчує динамізм опановування важливою культурологічною проблематикою. Проте, в їх роботах ідіографічному підходу майже не було приділено уваги.

Натомість ідіографічний підхід був конкретизованим й досить продуктивно застосованим представниками історіографії, передусім німецької (школи Ранке). У його контексті «завдання історії – на противагу наукам про природу, що йдуть через узагальнення до формулювання законів, виявлення, адекватна фіксація та осягнення унікальності реалій історичної дійсності як таких, що мають самодостатнє, аксіологічне значення» (Racine&Raffestin, 1990). За ідіографічним підходом, завдання історії полягає не у тлумаченні закономірностей, а у використанні їх при осмисленні мовних одиничних, неординарних, особливих мовних подій, що не підлягають уніфікації.

Ідіографічною методологією послуговуються клінічні психологи, і на саме на цій основі вони наповнили психологію великою кількістю

цікавих гіпотез. У психології ідіографічний підхід описується переважно у дослідженнях психології особистості. Його застосовують, для з'ясування, що саме робить кожного з людей унікальним. Активно впроваджував ідіографічний підхід Дж. Т. Ламієл, який він пропонував для опису особистості (Дж. Т. Ламієл, 1981). Суть ідіографічного підходу у психології полягає у вивченні одного індивіда без зіставлення його даних з іншими та всебічне емпатичне розуміння унікального складу особистості окремої людини. Також завдяки ідіографічному підходу можна спостерігати багатство людської поведінки. Прикладом є дослідження, проведене Абрахамом Маслоу, на тему мотивації людської поведінки. Він використовує біографії відомих знаменитостей та інтерв'ю як основу своєї ієрархії потреб.

Ідіографічний підхід також розроблявся у соціологічних дослідженнях. Так, М. Вебер, досліджені суспільства, пропонував досліджувати не форми колективної свідомості, а індивіда. Саме індивід, а не надіндивідуальна колективна свідомість є істинним суб'єктом соціальної дії. Тому вивчати суспільство – означає вивчати індивідів, досліджувати мотиви їх вчинків, шукати їх раціональне пояснення. Основна ідея цього підходу в соціології полягає в тому, щоб розкрити особистісні особливості ідеологічних позицій, систем цінностей, переконань та інших ідеологічних аспектів, а також допомагає виявити і пояснити ідеї, які керують поведінкою та думками людей, та їхній вплив на соціокультурний контекст.

В управлінських теоріях, ідіографічний підхід є одним із інструментів вивчення культури організації (Ковалевський, 2008). На відміну від «загального» (що тяжіє до принципів природничо-наукового аналізу й інструментально-проектного способу у структурі організації), «індивідуальне» (характеризується вживанням у внутрішній зміст явищ, цінностей та відображає слабко розчленований потік культурного досвіду). Також ідіографічний підхід знайшов застосування у дослідженнях кадрових питань. «Він є правильною дослідницькою процедурою», та «заснований на поясненні явищ так, щоб ідентифікувати зовнішні події, які можуть якісно формувати зазначені явища» (Лагодієнко, 2020, с. 78).

Досвід інтерпретації ідіографічного підходу склався і у театрознавчих дослідженнях. Ще на початку ХХ століття, коли всі дискусійні питання тодішньої історії театру були пов'язані з визначенням принципів відбору, верифікації і класифікації повідомлень, отриманих з історичних джерел та формуванням на цій основі системи наукових фактів, дослідник театру Петро Рулін у своїх наукових працях говорив про зміну дослідницького інструментарію. Він акцентував увагу на дослідженні унікальності театральних явищ, на що, власне, і спрямований ідіографічний підхід. Розмірковуючи над «змістом історії театру» і визначаючи методологічні принципи театрознавчого дослідження, Рулін писав: «Шлях вивчення театру – є шлях ідіографічний – окремі з'явища розглядаються в певному порядку, згідно з яким і описуються». Крім того, «<...> окремі з'явища не тільки описуються, але й з'ясовуються певним прагматизмом». Вочевидь, під «певним прагматизмом» Рулін розумів вивчення і зіставлення джерел, що дають уявлення про «спосіб театральних вистав», мистецтво актора тощо (Коржова, 2018, с. 37). У межах такого підходу джерельна база дослідження значно розширювалась. Щоб виявити унікальність або ж, навпаки, повторюваність досліджуваних явищ, тобто верифікувати факти, ним застосовувались принципово нові методи театрознавства – аналіз ремарок, іконографічного матеріалу, афіш, прийомів рекламування театру, вивчення газетних публікацій тощо. Вивчення допоміжних джерел надало можливість розглянути питання, котрі залишалися поза увагою істориків театру. Таким чином, у межах ідіографічного підходу з'явилась можливість розширити і уточнити коло проблем театрознавства.

Проте, незважаючи на досить широку інтерпретацію ідіографічного підходу у філософії науки, соціології, історіографії, психології, театрознавстві, в культурології він майже не розроблявся. **Метою** даного дослідження є спроба актуалізувати ідіографічний підхід, як дослідницький інструмент в культурології.

Виклад основного матеріалу. Аналіз наукових досліджень показав, що на рівні з «ідіографічним методом», вчені вживають «ідіографічний підхід». Можливо така ситуація склалась через те, що ідіографічний «метод» і «підхід» є настільки глибоко взаємопов'язаними,

що їх використовують у якості методологічного інструментарію як синоніми. Проте, все ж наука розглядає «метод» і «підхід» як різні рівні методології дослідження. Тому ототожнення категорій виглядає не зовсім коректним. Підхід є принциповою основою дослідження, його можна розглядати як синонімом наукового напрямку. Метод постає як спосіб дії, шлях досягнення результату, чіткий план послідовних дій. Самим головним достоїнством методу є те, що він представляє людині покрокову інструкцію щодо вирішення конкретної дослідницької завдання.

Розрізняючи метод і підхід як засоби пізнання, слід звернути увагу, що при визначенні методу найчастіше вказують на такі його характеристики, як послідовність і доцільність застосовуваних дій, прийомів, операцій, тощо. Метод визначається як систематична процедура, як засіб досягнення результату, або одного з результатів дослідження. Підхід же визначає основний шлях, стратегію вирішення поставленого завдання. Розуміння підходу скоріш всього залишається практично на рівні змісту.

Науковий прогрес може змінювати методи. Так, функціональна діагностика головного мозку істотно змінилася з появою магнітно-резонансного томографа. Спостереження в живій природі стало більш ефективним за рахунок появи автоматичної відеозйомки, безпілотних літальних апаратів, портативних лабораторій. Статистична обробка даних стала доступнішою у виконанні за рахунок програмного забезпечення комп'ютерної техніки, що виконує за людину громіздкі розрахунки. Підхід також схильний до впливу наукової моди, проте ці зміни не такі динамічні і пов'язані, скоріше з появою нової плеяди вчених.

Отже, науковим може називатися і метод, і підхід, проте науковий метод пред'являє жорсткі вимоги до прийомів збору, зберігання і обробки інформації. Тут визнають тільки факти і об'єктивні дані, підтверджені практикою. Науковий підхід може використовувати арсенал наукових методів, але залишає місце для інтуїтивного пізнання, непояснених явищ, передбачення.

Тож, на стадії актуалізації проблеми саме вживання «ідіографічний підхід» на наш погляд, буде більш коректним, саме ним ми будемо послуговуватись у дослідженні. Використання

«ідіографічний метод» залишимо лише при цитуванні.

Ще один аспект досліджуваної проблеми нам здається важливим – коректність вживання у дослідженні фахової термінології, а саме уточнення ситуації правописної неузгодженості назви методу. Як правильно вживати – «ідіографічний» чи «ідеографічний»? Наразі доводиться констатувати, що у науковій і дорадчій літературі зустрічається саме таке різнописання. Укладач «Літературознавчої енциклопедії» Ю. І. Ковалів, дещо пояснює цю ситуацію. На його думку «певні складнощі зумовлені правописними, на жаль, досі не врегульованими нормативами». \diamond Ці та інші проблеми виникають на підставі неузгодженого правопису української мови, що змушувало враховувати складну орфоепічну ситуацію, орієнтуватися на орфографічні нормативи, які потребують серйозних регуляцій, бо не завжди відповідають принципам українського мовлення, його адекватності іномовним джерелам» (Ковалів, 2007, с. 6). У «Літературознавчій енциклопедії» Ю.І. Ковалів пропонує вживати «ідіографічний» метод. У роботі Семикрас В. В. одночасно використовуються два варіанти – «ідеографічний» та «ідіографічний» (Семикрас, 2014). Більшість видань з культурології та мистецтвознавства використовує «ідеографічний» (Гречанівська 2015; Клековкін, 2017 та ін.). Все ж вважаємо, назву підходу – «ідіографічний», найбільш прийнятною. У дослідженні будемо оперувати саме таким варіантом.

У загальному вигляді, ідіографічний підхід (від. грец. *ідіос* – особливий, власний, своєрідний, індивідуальний) – є спосіб пізнання, метою якого є зображення об'єкта як єдину унікальну цілісність. Він «ґрунтується на акцентуванні одиницності, унікальності об'єкта (явища, процесу, події). Його завданням є опис суттєвих рис досліджуваного об'єкта з прив'язкою до конкретного простору й часу» (Гречанівська, 2015), а також реконструкція цього об'єкта у якості відносно замкненої, цілісної системи властивостей і відношень.

Ідіографічний підхід у науковому пізнанні співвідноситься з іншими методами – номотетичним, герменевтичним, біографічним. У чому їх специфіка у порівнянні з ідіографічним?

Ще починаючи з В. Віндельбанда (1848–1915), який зіграв важливу роль у вирішенні

методологічних проблем вивчення культури, протиріччя між номотетичними та ідіографічними моделями науки стали предметом наукових дискусій. З точки зору В. Віндельбанда, номотетичні оперують поняттям «закон», другі – «ідіографічні» ґрунтуються на категорії «цінність». Це, на його думку, два різних типи мислення, які характеризують прийоми пізнання, але не його зміст. «Обґрунтовуючи положення В. Віндельбанд виходив з того, що науки про закони вчать тому, що завжди має місце, науки про події тому, що одного разу відбулось. Наукове мислення в першому випадку є номотетичним (закононалежним), в іншому – ідіографічним, (що описує одиничне). Разом з тим, висувається думка, що один і той же предмет може одночасно бути об'єктом як «ідіографічного», так і «номотетичного» аналізу. Справа у тому, що відмінність і протилежність між загальним, і тим що одного разу відбувається, дуже відносна. Наприклад, будь-яка природнича наука може бути розглянута в сенсі «номотетичного» аналізу, але якщо дослідника буде цікавити етапи історичного розвитку цієї науки, то він неодмінно буде послуговуватись «ідіографічним» методом» (Семикрас, 2014, с. 79). Німецькому мислителю вдалося віднайти відмінність між двома підходами до наукового пізнання, а отже і між двома різними напрямками мислення. Проте, постає питання про значущість цієї диференціації. Виходячи із ціннісних міркувань, обидва напрямки наукової думки однаково правомірні. Але Віндельбанд зазначає, що з позиції культурної цінності, «ідіографічний» метод довгий час перебував у зацінці. На його думку, така зневага до знання, що немає ознак загального або родового – це результат грецької традиції мислення, яке можна прослідкувати в філософії від елейців до Платона. Віндельбанд вважав таке розуміння історії помилковим підкреслюючи, що «будь-який інтерес і будь-яка оцінка, все, що має значення для людини, стосується одиничного й одноразового», а якщо це справедливо щодо індивідуального людського життя, то це «тим більше можна застосувати до історичного процесу загалом: він має цінність, лише коли одноразовий» (Семикрас, 2014, с. 79–80).

Учень і послідовник В. Віндельбанда Г. Ріккерт (1863–1936), обґрунтовуючи ідіографічний метод, також розглядав його у єдності

з номотетичним (генералізуючим) методом (введеним В. Віндельбандом) – як в природничому так і гуманітарному знанні. Якщо ідіографічний побудований на унікальності (абсолютній неповторності) кожного з реальних явищ, подій, процесів, то номотетичний, по суті є його бінарною опозицією та спрямований на виявлення закономірностей функціонування і еволюції різного роду систем (природних, соціальних, семіотичних та ін.). «На відміну від номотетичного мислення, орієнтованого, за В. Віндельбандом, на пошук загальних законів, яким підкоряються природні процеси і явища, ідіографічне мислення шукає окремі історичні факти, підміняючи аналіз і пояснення описом» (Клековкін, 2017, с. 113). Отже, ідіографічний підхід спирається на розуміння метафізичного протиставлення завжди неповторного, неординарного, одиничного загальному.

В дискусіях про номотетичні та ідіографічні підходи зустрічається твердження, що прибічниками номотетичного підходу частіше стають учені, схильні до строгого наукового мислення (tough-minded). У цьому сенсі ідеографічний не є науковим, він по суті – лише номотетична оцінка окремого випадку. Ідіографічність, на їхню думку, означає лише те, що дослідник фіксує свою увагу на окремому випадку. Також прибічниками номотетичного підходу наполягають на тому, що всі аспекти особистості та її поведінки, в тому числі цінності, настрої, прихми, можна оцінити цілком точно і надійно. Вони вважають, що емпіричні методи є найкращими для дослідження складних структур. Прибічниками ідіографічного підходу частіше є дослідники з ліричним складом розуму (tender-minded), які переконані, що особистість неможливо охопити якоюсь теоретичною схемою. Такі дослідники часто досить енергійно заперечують методи номотетичної школи, які, на їхню думку, механістично та спрощено представляють цілісну особистість. Вважаючи, що якісні характеристики не піддаються визначенню, а головною рисою особистості є унікальне поєднання або унікальна структура особистісних рис, здібностей і потреб.

Також висловлюється думка, «що «науки про культуру» користуються ідіографічним методом з метою відтворення предмета дослідження в його одиничності і унікальності, проте вони потребують загальних положень, які

формулюються в рамках номотетичних наук. Повна відмова від використання номотетичних методів загрожує «наукам про культуру» скачуванням на позиції ірраціоналізму і релятивізму. В цьому плані ідіографічний метод, який відтворює індивідуальне ціле, потребує послуг генералізуючого методу, хоча і в якості підлеглого» (Альохін, 2008).

Методи, які можуть бути застосовані в культурологічних дослідженнях, обумовлюються неможливістю (а іноді і непродуктивністю) розподілення в них об'єкта та суб'єкта аналізу. Тобто науки про культуру повинні одночасно використовувати метод розуміння, і метод пояснення (за Вебером). А отже номететичний і ідіографічний підходи є абсолютно взаємозалежними їх функціонування один без одного не можливе.

Близькою до ідіографічного підходу виявилася герменевтика. Герменевтику найчастіше розглядають як мистецтво розуміння та осягнення смислу і значення знаків або ж як теорію та загальні правила інтерпретації текстів. Іншими словами, герменевтика працює з текстами, причому як з текстами письмовими, що є характерним для класичної герменевтики, так і з текстами у широкому сенсі. Як мистецтво і вчення про способи тлумачення текстів, герменевтика сприяє розкриттю суб'єктивних сторін діяльності людей, їх спонукальних мотивів і емоцій в культурно-історичному процесі. В культурології герменевтика застосовується задля інтерпретації культурно-історичних явищ і розуміння суб'єкта, що ґрунтується на внутрішньому досвіді людини та її безпосередньому сприйнятті життєвої цілісності. «Використовування ідіографічного методу пізнання, як правило, спирається на герменевтичні процедури розуміння. У цьому сенсі герменевтика мислиться як «подієвий потік» (Дж. Ваттімо) неповторних, неординарних, невловних явищ» (Ковалів, 2006, с. 406), що співвідноситься з ідіографічним підходом у культурологічних дослідженнях.

Також з ідіографічним в дослідженнях культури, на нашу думку співвідноситься біографічний підхід. У своєму найбільш широкому значенні біографічний є особливим концептуальним підходом, що ґрунтується на уявленні про те, що особистість є «продуктом» власної біографії або історії свого життя. У цій якості

він є чимось значне більшим, ніж інструмент для вивчення окремих функцій або властивостей особистості. Це нашоухе до наукового ототожнення і висновку, в якому біографічне дослідження особистості, її життєвого і творчого шляху визначено як рід дослідження будь-якого його напрямку – мистецтвознавства, історії науки і техніки, психології, філософії, культурології. Саме у просторі гуманітарних розгалужень і відбулася кристалізація біографічного підходу як одного з інструментів дослідження й вивчення особистості як соціально-історичного та культурного феномену. Аналіз біографії – це один із способів дослідження життєвого шляху представника певного соціального шару в конкретну історичну епоху. Біографічний підхід дає можливість виявляти закономірності громадських процесів в індивідуальному житті, а також механізм подій особистого життя в тенденції громадського розвитку.

Ідіографічний зорієнтований на глибоке розуміння культурних явищ через аналіз конкретних контекстів. Біографічний – навпаки, акцентує увагу на життєписах та впливі індивідів на культурні процеси. Основний фокус цього підходу – вивчення життя та внеску окремих осіб у культуру. Дослідники, що використовують біографічний підхід, аналізують життєписи, листування, творчість та взаємодію індивідів з оточуючим суспільством для розкриття впливу конкретних осіб на формування та розвиток культури. Біографічний підхід спрямований на вивчення впливу конкретних осіб на культурні процеси через аналіз їхніх життєписів.

Можна зробити висновок, що ідіографічний зосереджений на конкретних культурних явищах чи подіях, натомість біографічний – акцентує увагу на конкретних особах та їхньому внеску в культуру. Обидва підходи мають свої сильні сторони та застосування в залежності від конкретної проблеми дослідження. Їхнє використання дозволяє отримати глибше розуміння культурних явищ і особливостей розвитку суспільства.

Розмірковуючи над можливістю використання ідіографічного підходу в культурології, звертаємо увагу на «якісні» та «кількісні» методи у пошуку рішення дослідницького завдання. «Якісні» та «кількісні» дослідження найчастіше розглядалися як такі, що конкуру-

ють, або як альтернативні установки пізнання суспільства. Активна дискусія з цього приводу розгорнулася у 60-ті роки. І сьогодні ще спостерігаються і протистояння двох фундаментальних способів пізнання, і спроби можливої конвергенції їх, взаємних посилянь, уточнень і доповнень.

На методологічному рівні таке розрізнення пов'язане з існуванням двох принципово різних способів пізнання. Один з них орієнтується на «знання» та передбачає збирання інформації емпіричним шляхом. Методи дослідження при цьому, мають бути точними, забезпечувати надійність та відтворюваність даних, обґрунтованість їх за незалежними критеріями, зіставлення з даними інших досліджень. Мова йде про кількісні методи дослідження.

Інший орієнтується на «розуміння» і використовує дослідницькі стратегії, які орієнтуються на осягнення смислу. За допомогою цих методів реальність конструюється дослідником з унікальних, але таких, що мають спільну природу. У цьому випадку застосовують якісні методи. Вони характеризуються певним ступенем свободи від теоретичних і концептуальних установок. Питання надійності та верифікованості даних при цьому не артикулюються. Дослідник зовсім не прагне надати своїм висновкам «законопрписний» характер, але задовольняється ідеографічним зображенням об'єкта, що вивчається, як унікального цілого.

До того ж дослідникові не уникнути ефекту «людського коефіцієнта», за висловом Ф. Знанецького (Макеєв, 1999). В інтерпретаціях символічних утворень неминуче наявний «суб'єктивний залишок», оскільки дослідник сам належить до світу культури та соціуму і як «інтерпретатор» є носієм значень, що беруть участь у його міркуваннях. Зчепленість і відчуження, притягання й відторгнення аналітика від тексту, що співіснують у його прагненні прочитати культурне послання, є чимось незмірно більшим, визначальним, ніж якісні або кількісні атрибути пізнання.

Отже, ідіографічний підхід орієнтований, в першу чергу на оперування якісними методами, проте культурологія має звертатись до двох арсеналів пізнання – «якісних» і «кількісних», оскільки беззаперечною є діалектична єдність «знання» і «розуміння» у вирішенні її

різноманітних науково-теоретичних і науково-практичних завдань.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Методологія культурології ще вибудовує свій методологічний базис, який в майбутньому дозволить оцінювати ефективність методів і методологічних підходів для вирішення різноманітних науково-теоретичних і науково-практичних завдань. У роботі представлена перша спроба осмислення сутності ідіографічного підходу в науці, що на нашу думку, може підсилити та доповнити методологічний інструментарій культурології. В результаті дослідження, встановлено, що сутність ідіографічного підходу у культурологічних дослідженнях полягає в розумінні та розкритті індивідуальних, унікальних аспектів конкретних культурних явищ та феноменів. Ідіографічний підхід спрямований на розкриття специфіки явища, що

досліджується, шляхом його пояснення, а не встановлення закономірностей, законів і правил, з акцентуванням уваги на неповторній унікальності кожного явища і процесу. На нашу думку, ідіографічний підхід дозволить уникнути загальних узагальнень та враховувати культурну різноманітність, що особливо важливо у сучасному світі, де взаємодія різних культур стає все більш актуальною, а також зможе розкрити індивідуальні риси та особливостей кожної культурної ситуації.

Здійснена у роботі актуалізація ідіографічного підходу – це лише перша спроба його опису як інструменту дослідження культури. Вважаємо, що використання ідіографічного підходу, його подальша розробка значно розширить методологічний інструментарій та зможе відкрити нові перспективи для методологічних пошуків в дослідницькому просторі сучасної культурології.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Альохін Е.В. Теорія цінностей В. Віндельбанда і Г. Ріккєрта та її значення в історії соціологічної науки. 2008. Режим доступу: <http://elbib.in.ua/teoriya-tsinnostey-v-vindelbanda-i-g-rikkerta-i-yiyi-znachennya-v-istoriyi-sotsiologichnoyi.html>
2. Антонюк О. В. Методологічні засади культурології як науки: проблеми становлення та розвитку. *Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*: наук. журн. Київ. 2008. № 1. С. 17–28.
3. Герчанівська П. Е. Модель культурологічного дослідження в парадигмі теорії систем. *Українські культурологічні студії*. 2017. № 1 (1). С. 19–22.
4. Дабло Л.Г., Кислюк К.В., Кравченко О.В., Петрова І.В., Сабадаш Ю.С., Янковський С. В. та ін. Сучасна культурологія: постмодернізм у логіці розвитку української гуманістики : кол. Монографія. Київ : Видавництво Ліра-К. 2021. 432 с.
5. Кислюк К. В. Метод соціокультурної каузальності в процесах розбудови культурології як науки. 2019. Режим доступу: <file:///C:/Users/Lenovo-PC/Downloads/13233-Article%20Text-30382-1-10-20200202-1.pdf>
6. Клековкін О. Ю. Мистецтво: Методологія дослідження: методичний посібник Інституту проблем сучасного мистецтва Національної академії мистецтв України. К.: Фенікс. 2017. 144 с.
7. Ковалевський С., Медведєва О., Хаєт Г. Методи вивчення та структура культури організації. 2008. Режим доступу: <https://osvita.ua/school/method/1762/>
8. Ковалів Ю.І. Ідіографічний метод. *Літературознавча енциклопедія*: у 2 т. Київ: ВЦ «Академія». 2007. Т. 1: А – Л. 609 с.
9. Коржова А. Особливості методології дослідження історії театру у працях Петра Рудіна // Сучасні дослідження в галузі культури і мистецтв : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, 26.04.2018 р. Київ : КНУТКТ імені І. К. Карпенка-Карого. 112 с.
10. Лагодієнко В.В., Каламан О.Б., Пурцхванідзе О.В. Особливості методології наукового дослідження сфери управління. *Бізнес-навігатор*, № 5. С. 77–83. 2020. Режим доступу: http://www.business-navigator.ks.ua/journals/2020/61_2020/14.pdf.
11. Ламієл Дж. Т. Номотетичний та ідеографічний підходи до вивчення особистості. 1981. Режим доступу: http://psihologeosob.blogspot.com/2014/11/blog-post_43.html
12. Макеєв С.О. Соціологія: навч. Посібник. К.: «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана. 1999. с. 59.
13. Семикрас В.В. Теоретико-методологічні засади філософсько-правового вчення Богдана Кістяківського. *Гуманітарні студії*. 2014. Вип. 24. С. 78–85. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gums_2014_24_11.
14. Шейко В. М., Богуцький Ю. П., Кушнарєнко Н. М. Наукова творчість у галузі культурології і мистецтвознавства: навч. посіб. Харків: ХДАК. 2016. 329 с.

15. Racine J.-B., Raffestin C. *Glossaire / La Nouvelle Géographie de la Suisse et des Suisses / Sous la dir. de – En 2 vol. Vol.2. Lausanne. 1990. P. 602.*

REFERENCES:

1. Aljokhin E.V. (2008). Teorija cinnostej V. Vindelbanda i Gh. Rikkerta ta jiji znachennja v istoriji sociologichnoji nauky [Theory of Values W. Windelband and H. Rickert's and its Significance in the History of Sociological Science]. URL: <http://elbib.in.ua/teoriya-tsinnostey-v-vindelbanda-i-g-rikkerta-i-yiyi-znachennya-v-istoriyi-sotsiologichnoyi.html> [in Ukrainian].
2. Antonjuk, O. V. (2008). Metodologichni zasady kuljturologhiji jak nauky: problemy stanovlennja ta rozvytku [Methodological Foundations of Cultural Studies as a Science: Problems of Formation and Development]. *Chasopys Nacionalnoji muzychnoji akademiji Ukrajinjy imeni P. I. Chajkovskjogho*: nauk. zhurn. Kyjiv. № 1. S. 17–28. [in Ukrainian].
3. Gherchanivjska P. E. (2017). Modelj kuljturologhichnogho doslidzhennja v paradyghmi teoriji system [A model of cultural research in the paradigm of systems theory]. *Ukrajinsjki kuljturologhichni studiji*. № 1 (1). S. 19–22 [in Ukrainian].
4. Dablo L.Gh., Kysljuk K.V., Kravchenko O.V., Petrova I.V., Sabadash Ju.S., Jankovs'kyj S. V. ta in. (2021). Suchasna kuljturologhija: postmodernizm u lohici rozvytku ukrajinsjkoji ghumanistyky Contemporary Cultural Studies [Postmodernism in the Logic of Development of Ukrainian Humanities] : kol. monohrafija. Kyjiv : Vydavnytvo Lira-K. 432 s. [in Ukrainian].
5. Kysljuk K. V. (2019). Metod sociokuljturnoji kauzalnosti v procesakh rozbudovy kuljturologhiji jak nauky [The Method of Socio-Cultural Causality in the Processes of Developing Cultural Studies as a Science]. URL: <file:///C:/Users/Lenovo-PC/Downloads/13233-Article%20Text-30382-1-10-20200202-1.pdf> [in Ukrainian].
6. Klekovkin O. Ju. (2017). Mystectvo: Metodologhija doslidzhennja: metodychnyj posibnyk Instytutu problem suchasnogho mystectva Nacionalnoji akademiji mystectv Ukrajinjy [Art: Research methodology: a methodological guide]. K.: Feniks. 144 s. [in Ukrainian].
7. Kovalevs'kyj S., Medvedjeva O., Khajet Gh. (2008). Metody vyvchennja ta struktura kuljturny orghanizaciji [Methods of study and structure of the organisation's culture]. URL: <https://osvita.ua/school/method/1762/> [in Ukrainian].
8. Kovaliv Ju.I. (2007). Idiografichnyj metod [The idiographic method]. *Literaturoznavcha encyklopedija*: u 2 t. Kyjiv: VC «Akademija». T.1: A – L. 609 s. [in Ukrainian].
9. Korzhova A. (2018). Osoblyvosti metodologhiji doslidzhennja istoriji teatru u pracjakh Petra Rulina [Peculiarities of the Methodology of Theatre History Research in the Works of Petro Rulin] // Suchasni doslidzhennja v ghaluzi kuljturny i mystectv : zbirnyk materialiv Mizhnarodnoji naukovy-praktychnoji konferenciji, 26.04.2018 r. Kyjiv : KNUTKT imeni I. K. Karpenka-Karogho. 112 s. [in Ukrainian].
10. Laghodijenko V.V., Kalamani O.B., Purekhvanidze O.V. (2020). Osoblyvosti metodologhiji naukovogho doslidzhennja sfery upravlinnja. [Features of the methodology of scientific research in the field of management]. *Biznes-navigator*, № 5. S. 77–83. URL: http://www.business-navigator.ks.ua/journals/2020/61_2020/14.pdf [in Ukrainian].
11. Lamijel Dzh. T. (1981). Nomotetychnyj ta ideografichnyj pidkhody do vyvchennja osobystosti. [Nomothetic and ideographic approaches to the study of personality]. URL: http://psiholageosob.blogspot.com/2014/11/blog-post_43.html [in Ukrainian].
12. Makejev S.O. Sociologhija: navch. posibnyk [Sociology: a study guide]. K.: «Ukrajinsjka encyklopedija» im. M. P. Bazhana. 1999. s. 59. [in Ukrainian].
13. Semykras V.V. (2014). Teoretyko-metodologhichni zasady filosofijsko-pravovogho vchennja Boghdana Kistjakivskjogho [Theoretical and Methodological Foundations of the Philosophical and Legal Doctrine of Bohdan Kistiakivskyi]. *Ghumanitarni studiji*. Vyp. 24. S. 78–85. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gums_2014_24_11. [in Ukrainian].
14. Shejko V. M., Boghuc'kyj Ju. P., Kushnarenko N. M. (2016). Naukova tvorčistj u ghaluzi kuljturologhiji i mystectvoznavstva [Scientific work in the field of cultural studies and art history] : navch. posib. Kharkiv: KhDAK. 329 s. [in Ukrainian].
15. Racine J.-B., Raffestin C. (1990). *Glossaire / La Nouvelle Géographie de la Suisse et des Suisses / Sous la dir. de – En 2 vol. Vol.2. Lausanne. P. 602.* [in English].